

PFU-SAK. 237/11

KLAGER: Advokat Carl Bore p.v.a Respublika
ADRESSE: Adokatfirmaet Dalan DA MNA, Pb. 1214 Vika, 0110 OSLO
TELEFON/TELEFAX: 23308600/23308601
REDAKSJON: Aftenposten
PUBLISERINGDATO.: 05., 07 og 10.06.2011
STOFFOMRÅDE: Medier/ politikk
GENRE: Nyhetsartikler
SØKERSTIKKORD: Dekning for tittel, retting av feilaktige opplysninger, samtidig imøtegåelse
REGISTRERT: 13.10.2011
BEHANDLET I SEKR.: 31.01.2012; tilsvaarsrunden innledet
BEHANDLES I PFU: 27.03.2012
FERDIGBEHANDLET: 27.03.2012
BEHANDLINGSTID: 130 dager
KLAGEGRUPPE: Mediebedrift (advokatklage)
PFU-KONKLUSJON: Brudd på god presseskikk
HENVISNING VVPL.: 3.2., 4.14.
MERKNADER:

SAMMENDRAG:

Aftenposten publiserte fra **søndag 5. til fredag 10. juni 2011** fem oppslag om den litauiske riksavisen Respublika og avisens sjefredaktør Vitas Tomkus. Oppslagene var basert på amerikanske ambassadedokumenter (skrevet av ambassadens navngitte nestleder) som er lekket til Wikileaks og som Aftenposten hadde fått tilgang til. Innholdet i nyhetsartiklene går i korte trekk ut på at journalister og redaktør i Respublika er "til salgs", og at avisen hadde forsøkt å presse en medisinalprodusent til å betale 400.000 dollar som gjenytelse for å produsere en svertekampanje mot produsentens konkurrenter. Til amerikanerne hevder et medlem av Litauens arbeiderparti (ifølge Wikileaks-dokumentet) at det vil koste ham 10.000 dollar å få en positiv artikkel på trykk i den ledende avisen Lietuvos Rytas. En annen kilde til Aftenpostens opplysninger om den generelle svikten i litauisk presseetikk (en navngitt og avbildet "mangeårog journalist") sier til avisen at landet "var inne på en god vei, men nå er tilbakeslaget totalt".

Respublika blir også, i et av oppslagene i Aftenposten, av Schibsted betraktet som en presseetisk "versting" da mediekonsernet for rundt ti år siden undersøkte muligheten for å kjøpe avisen.

Ved at opplysningene i Aftenpostens oppslag ble spredt til en rekke medier i Litauen, skal de ifølge klager ha påført Respublika "internasjonal omdømmeskade".

I et oppslag **7. juni** er hovedinnholdet en kommentar fra Justas Tomkus, sønn av Respublikas redaktør og en av eierne av Respublika. Oppslaget har tittelen: "**Kaller påstander om**

korupsjon skitten PR". I oppslaget går det frem at Aftenposten i flere dager har forsøkt å få tak i redaktøren for å få en kommentar til korrupsjonsbeskyldningene. Justas Tomkus forklarer farens utilgjengelighet med at han er på ferie i fjorten dager uten å ha med seg telefon. Aftenposten beskriver også sitt forsøk på å få tak i redaktøren i avisen, der en kvinne på hans forværelse "**etter flere timers runddans på sentralbordet**" kunne opplyse at redaktøren var opptatt og at "**ansvarshavende redaktør**" heller ikke kunne svare på spørsmål.

I en artikkel i Aftenposten **10. juni** tilbakeviser redaktør Vitas Tomkus påstandene i Wikileaks-dokumentet. Det blir også varslet søksmål mot Aftenposten. I nyhetsartikkelen beklager nyhetsredaktøren i Aftenposten at Tomkus (av utilgjengelighetsårsaker) ikke fikk komme til orde i den første artikkelen (5. juli). Tomkus hevder på sin side at Aftenposten driver en svertekampanje mot Respublika etter at Schibsted ikke "klarte å kjøpe opp" avisen og at det norske mediekonsernet i ettertid har tilbudt Tomkus' journalister "dobbel og tredobbel lønn" for å jobbe for en konkurrerende avis. Nyhetsredaktøren (som leseren må anta uttaler seg på vegne av Schibsted) kaller disse opplysningene "fri fantasi" og betegner påstandene fra Tomkus som absurde.

KLAGEN:

Klager er Respublika via norsk advokat. Avisen mente en rekke oppslag måtte betraktes som grove og omdømmeskadelige beskyldninger, som for eksempel: "Journalister og redaktører som selger positive omtale og tar betalt for å droppe kritikk er et stort problem i mange land. I Litauen har presseetikken stupt etter finanskrisen, og korrupsjonen florerer", "Journalister er til salgs", "I store deler av verden er det frie ordet til salgs. Litauen ... er blant landene der journalister og redaktører villig lar seg kjøpe" og "korrupte medier kan brukes til å gi bedrifter eller maktpersoner god PR, eller hindre kritisk gransking. Eller til å plassere drittpakker mot fienden". Gjennom en historie om at Respublikas redaktør angivelig skal ha forsøkt å plante en "drittpakke" mot legemiddelfirmaet Pfizers konkurrenter ved å ta seg godt betalt av selskapet, mener klager at all omtale av den generelle presseetiske situasjonen i Litauen dermed klebes til avisen. Klager mener "en vanlig avisleser" vil måtte forstå innholdet i Aftenpostens oppslag slik de er sammenfattet i elleve punkter (merket A – K). Hovedinnholdet i punktene dreier seg om alvorlige korrupsjonsanklager basert på til dels fabrikkerte påstander. Klager mener Aftenposten har brutt punkt 3.2 i Vær varsom-plakaten, ved "i praksis utelukkende" å ha basert sine opplysninger på Wikileaks-informasjon og at disse opplysningene ikke er mulig å få verifisert "i nødvendig utstrekning" fra andre kilder. Videre mener klager Aftenposten har brutt kravet til samtidig imøtegåelse slik det utformet i VVP pkt. 4.14, og at avisen, gjennom en overskrift i avisen ("Schibsted vurderte versting i Litauen"), har gått for langt i forhold til kravet formulert i VVP pkt. 4.4. Til sist mener klager at sjefredaktøren heller ikke burde vært identifisert (VVP, pkt. 4.7).

TILSVARSRUNDEN:

Aftenposten utdyper i tilsvarsrunden relevansen og kompetansen ved de kilder som den har benyttet i oppslagene i tillegg til Wikileaks-dokumentene. Det vises også til at artiklene om pressen i Litauen (og andre land) er lagt ut på nett der publikum blant annet har anledning til å

lese ambassadedokumentet in extenso. Når først Aftenposten har fått tilgang til disse dokumentene, mener avisen "det er en forpliktelse" å omtale dem. Det vises for øvrig til at amerikanske myndigheter av prinsipp ikke kommenterer lekkasjene, men at det ikke har vært reist tvil om at Wikileaks-dokumentene er ekte. Aftenposten mener opplysningene i dokumentene tar opp vesentlige spørsmål av offentlig interesse og som det er pressens oppgave (ihht VVP pkt. 1.4) å belyse. Til spørsmålet om samtidig imøtegåelse erkjenner og beklager Aftenposten at redaktør Tomkus ikke fikk komme til orde i det første oppslaget. Det hevdes derimot at avisen forgjeves hadde arbeidet i flere dager med å få tak i ham. Når det gjelder "versting-påstanden", mener Aftenposten at dette ikke nødvendigvis betyr at Respublika er den aller verste avisen i Litauen. Dessuten mener Aftenposten at det er dekning for de opplysninger som kommer frem i oppslagene – og viser dessuten til "andre rapporter" som ikke er nevnt i artikkelen. Til identifiseringspunktet i klagen svarer Aftenposten at det foreligger et "berettiget informasjonsbehov" i.h.t bestemmelsen i VVP.

Klager bestrider i tilsvaarsrunden Aftenpostens påstand om at den omtalte journalistkilden ikke har uttalt seg negativt om Respublika, men kun tilstanden i litauisk presse generelt. Det legges også frem et dokument der det omtalte medisinalfirmaet motsetter seg påstandene som er omtalt i Wikileaks-dokumentet og slik de senere er omtalt av Aftenposten. Til punktet om samtidig imøtegåelse bestrides Aftenpostens opplysninger. Ifølge klager mottok ikke Respublika noen henvendelse fra Aftenposten før etter at den første artikkelen hadde stått på trykk. Klager mener heller ikke det er grunnlag for å hevde at Respublika er "en versting", ikke en gang blant de verste mediene i Litauen.

Aftenposten gjentar at man har beklaget at redaktør Tomkus ikke fikk mulighet til samtidig imøtegåelse, men at avisen var av den oppfatning at redaktøren aldri kommenterer slike forhold. Det vises ellers til at hans sønn fikk gitt kommentarer i et stor oppslag noen dager senere. Avisen viser videre til Vær Varsom-plakatens punkt 1.2, der det heter: «Det er pressens plikt å sette søkelys på hvordan mediene selv fyller sin samfunnsrolle», og mener dette også må gjelde internasjonalt.

PRESSENS FAGLIGE UTVALG UTTALER:

Klagen gjelder en serie artikler publisert i Aftenposten i juni 2011 der det fremmes påståtte omdømmeskadelige påstander om den litauiske avisen Respublika og avisens redaktør. Påstandene er i det alt vesentlige bygget på et amerikansk ambassadedokument som Aftenposten, gjennom Wikileaks, har fått tilgang til. Dokumentet er i sin helhet publisert på Aftenpostens hjemmeside. I oppslagene blir det hevdet at den litauiske avisens journalister og redaktører er "til salgs", blant annet eksemplifisert ved en historie om et amerikansk medisinalfirma som angivelig, av Respublika, skal ha blitt tilbudt en positiv artikkel (og sverting av konkurrentene) for 400.000 dollar. Klager mener ellers Aftenposten har utvist dårlig kildekritikk, har brukt overskrifter det ikke er dekning for, og uten berettiget informasjonsbehov identifisert redaktøren av Respublika.

Aftenposten har beklaget at Respublikas redaktør ikke selv fikk anledning til å ta til orde mot påstandene før fem dager etter publisering. Det vises til (udokumenterte) påstander om at det ble gjort anstrengelser for å få tak i ham uten at dette førte frem, samt at man gjennom kontakter i Litauen dessuten hadde fått vite at redaktøren aldri kommenterte saker om Respublika i andre medier enn i sitt eget. Aftenposten viser for øvrig til at en annen person i avisens ledelse fikk anledning til å uttale seg i et oppslag to dager etter at de første påstandene var fremført. Bortsett fra punktet om samtidig imøtegåelse, avviser Aftenposten klagen og viser til at Wikileaks-dokumentene er av stor offentlig interesse som avisen har en forpliktelse til å offentliggjøre.

Pressens Faglige Utvalg vil innledningsvis peke på at Wikileaks-dokumentene generelt er av stor offentlig interesse, og at det ikke har vært reist avgjørende tvil om at dokumentene er ekte. Samtidig er det et akseptert presseetisk prinsipp at selv injurierende påstander bør kunne formidles uten fullgod kildedekning dersom det omtalte forholdet er av stor offentlig interesse. Utvalget presiserer dermed at det kan oppstå situasjoner der Wikileaks-dokumenter kan være så viktige å få formidlet at enkelte av punktene i Vær Varsom-plakaten får svekket betydning.

I det påklagede tilfellet baserer dokumentene seg stort sett på samtaler mellom amerikansk ambassadepersonell og deres kilder, og de vurderingene som er gjort av ambassaden på bakgrunn av disse samtalene. Derfor er det et presseetisk krav at dokumentene underlegges en særlig kildekritisk vurdering før de publiseres. I tråd med dette er også kravet til samtidig imøtegåelse av omdømmekrenkende påstander spesielt relevant. I saker der det publiserende mediet kan synes å ha, om enn perifer, egeninteresse av publiseringen, forsterkes disse kravene.

Utvalget vil anføre at forholdet mellom Aftenposten, dens eier Schibsted og mediesituasjonen i Litauen er av en slik karakter at avisen, i denne saken, burde vært mer nøye med å overholde de kildekritiske bestemmelsene i Vær Varsom-plakaten. Det vises til Vær Varsom-plakatens punkt 3.2., der det blant annet heter: «Vær kritisk i valg av kilder, og sørg for at opplysninger som gis er korrekte. Det er god presseskikk å tilstrebe bredde og relevans i valg av kilder.»

Når det gjelder kravet til samtidig imøtegåelse, slår Vær Varsom-plakaten fast at det ikke skal være mulig å forhindre en offentlig debatt om kritikkverdige forhold gjennom å unndra seg tilgjengelighet. Der slike situasjoner oppstår, stilles det imidlertid betydelige krav til

dokumentasjon fra mediets side når det gjelder bestrebelser på å få den krenkede part i tale. Slik dokumentasjon synes ikke å foreligge i dette tilfellet. I den innklagede artikkelen har Aftenposten erkjent at imøtegåelseskravet burde blitt ivaretatt på en bedre måte. Utvalget er enig i denne vurderingen. Aftenposten burde bestrebet seg ytterligere på å innhente uttalelser fra Respublikas redaktør og synliggjort sine forsøk i artikkelen. Det vises her til Vær Varsom-plakatens punkt 4.14, der det blant annet heter: «De som utsettes for sterke beskyldninger skal så vidt mulig ha adgang til samtidig imøtegåelse av faktiske opplysninger.»

Aftenposten har brutt god presseskikk.

Oslo, 27. mars 2012

Line Boer Norrevik,
Håkon Borud, Hege Holm, Stig Inge Bjørnebye,
Georg Apenes, Camilla Serck-Hanssen